

Кадирбаева Д.А.¹, Тулешова К.А.²

¹педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қарағанды мемлекеттік университеті, Қазақстан, Қарағанды қ., e-mail: didar_art@mail.ru

²жаратылыстану ғылымдарының магистрі, Н. Нұрмақов атындағы ММИ, Қазақстан, Қарағанды қ., e-mail: tuleshova.kuralay@mail.ru

БОЛАШАҚ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНЕ КЛИМАТОЛОГИЯНЫ ХАЛЫҚ ПЕДАГОГИКАСЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУАРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Бұл мақалада методиканың негізімен, методикалық нормаларды игерудің қажеттілігі, географиялық сауаттылық әлеуметтік қажеттілігінің туындауы кеңінен баяндалады. География – жер бетін қоршаған қабық құрылымы туралы түсінік береді. Мұғалімнің шығармашылығы – педагогикалық іскерліктің құраушы элементі ретінде атап көрсетілген. Болашақ мұғалімдер өз пәніне байланысты ұлттық педагогика қағидаларын үйреніп, әр сабағында пайдалану үшін, оларды жоғары оқу орнында дұрыс бағыттау керектігі ұсынылған. Болашақ мұғалімнің өз пәні мен этнопедагогика ілімдерін үйлестіре меңгерсе, ұлттық педагогикалық машықтануын жетілдіреді. Яғни, болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық мәдениетін жетілдіру міндеті назарға анықталған. Бүгінгі студент келешек ұрпақты халқымыздың бай мәдени мұрасы және әдет-ғұрпымен сусындандырып, ұлттық тәрбие мен бабалар мұрасын мақтан ететін жас жеткіншектерді тәрбиелеуші. Шығармашылықта білім және шеберлік көрсетіледі, оның жақсы жақтарымен педагогикалық ғылым құрамды білімі – пән методикасы және педагогикалық өнер бірлескендігі айтылады. Халық ауа райы мен табиғат құбылыстарына байланысты бірнеше мақал-мәтелдері мысалға алынған. Мақалдың географиялық мәнін ашу, яғни этнопедагогиканы география пәнімен байланыстыра оқыту жолдары баяндалады. Қазақтардың ауа райын болжаудағы қалыптасқан қағидалары мен тәсілдеріне тоқталған.

Түйін сөздер: климатология, этнопедагогика, педагогика, география, табиғат құбылысы.

Kadirbaeva D.A.¹, Tuleshov K.A.²

¹candidate of pedagogical sciences, associate professor, Karaganda State University, Kazakhstan, Karaganda, e-mail: didar_art@mail.ru

²master of natural sciences, School named after N. Nurmakov, Kazakhstan, Karaganda, e-mail: tuleshova.kuralay@mail.ru

Advantages of Teaching Climatology Based on National Pedagogy for Future Geography Teachers

This article describes the need to develop methodological standards, the need for geographical literacy and the need for social policy. Geography gives an idea of the structure of the surrounding shell. Creativity of the teacher is an integral part of pedagogical work. Future teachers are encouraged to study the principles of national pedagogy and properly use them in higher education in order to use them in every lesson. The future teacher can combine his subject and ethno-pedagogical teachings and improve his national pedagogical skills. That is, the task was to improve the ethno-pedagogical culture of future teachers. Today's student is an educator of the younger generation, who is proud of the future generations of the rich cultural heritage and traditions of our people, who are proud of their national heritage and hereditary heritage. Knowledge and skills in creativity are shown, with positive aspects of the formation of the pedagogical sciences – methods of teaching and pedagogical art. Here are some examples of the weather and natural phenomena of people – proverbs. The geographical significance of the article

is explained, i.e. ways of teaching ethnopedagogy with geography. Considered about the principles and methods of weather forecasting among the Kazakhs.

Key words: climatology, ethnopedagogy, pedagogy, geography, natural phenomenon

Кадирбаева Д.А.¹, Тулешова К.А.²

¹кандидат педагогических наук, доцент, Карагандинский Государственный университет, Казахстан, г. Караганда, e-mail: didar_art@mail.ru

²магистр естественных наук, СШИ им. Н. Нурмакова, Казахстан, г. Караганда, e-mail: tuleshova.kuralay@mail.ru

Преимущества преподавания климатологии на основе народной педагогики для будущих учителей географии

В этой статье описывается необходимость разработки методологических стандартов, необходимость географической грамотности и необходимость социальной политики. География дает представление о строении окружающей оболочки. Творчество учителя является составной частью педагогической работы. Будущим учителям рекомендуется изучать принципы национальной педагогики и правильно использовать их в высшем образовании, чтобы использовать их на каждом уроке. Будущий учитель может совмещать свои предметные и этнопедагогические учения и совершенствовать свои национальные педагогические навыки. То есть была поставлена задача совершенствования этнопедагогической культуры будущих учителей. Сегодняшний студент – воспитатель молодого поколения, которое гордится будущими поколениями богатого культурного наследия и традиций нашего народа, которые гордятся своим национальным наследием и наследственным наследием. Показаны знания и умения в творчестве, с положительными аспектами формирования педагогических наук – методикой преподавания и педагогического искусства. Объясняется географическая значимость статьи, т.е. способы преподавания этнопедагогики с географией. Рассмотрены принципы и методы прогнозирования погоды у казахов.

Ключевые слова: климатология, этнопедагогика, педагогика, география, природное явление.

Кіріспе

Бүгінгі таңда қоғамның ұлттық мәдени тұрғыда кемелденуі, жас ұрпақты өз халқының рухани қазынасымен, ұлттық тәрбиенің озық өнегелі дәстүрлерімен тереңірек таныстырып, соның негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруда, жеке тұлғаның шығармашылық, рухани мүмкіндіктерін дамытуға байланысты тәрбие мен білім беруде мұғалімнің кәсіптік даярлығын қамтамасыз етуді міндеттейді. Ұстаз – келешек ұрпақты білім мен тәрбиенің озық үлгілерімен сусындандырып, тәрбиелейді. Ұрпағын ойламайтын халық болмайды.

Мақаланың мақсаты: халықтың оқу-тәрбиесінің негізгі мақсаты – **жалпы адамды, ең алдымен баланы сұлулық дүниесімен хабардар ете отырып тәрбиелеу.**

Мақаланың пәні – этнопедагогика, зерттеу нысаны – болашақ география пәні мұғалімдері.

Халық өзінің кең жазира даласына, табиғатының таңғажайып әсем көріністеріне, оны мекендеген құстар мен жануарларға, басқа да табиғи байлықтарға деген мақтаныш сезімін көркем образды сөздермен, өнегелі істерімен, ынта-ықыластарымен, тілек-мақсаттарымен аастастырып, баланың санасына жеткізіп

отырды. Көшпелі өмір салтының өзіндік ерекшелігімен өмір сүрген ата-бабаларымыз табиғатпен тығыз байланыста болып, оның тылсым күштерін өздері бағалап, ауа райын алдын ала болжап, шұрайлы жерлерді таңдап, таза, мөлдір сулы, нулы жерлерді бағалап, табиғатпен үнсіз тіл табысқан. Табиғаттың ғажайыптылығы сонда – адам баласының қиялына қанат бітіріп, қуанышын ұялатып, көңілін асқақтататын, рухани күш беретін орта. Адам – табиғаттың перзенті. Табиғаттан тыс адам өмір сүре алмайды. **Ерте замандардан бері адамзат табиғаттың сиқырлы алуан жұмбақтарын шешсем деп армандаған. Өз өмірлерін табиғат құшағында өткізген халық айналасын қоршаған дүниені – аспан мен жер, ай мен күн, күн мен түн, қараңғы мен жарық, адам мен табиғат, жан мен тән, өмір мен өлім, жақсылық пен жамандық, бақ пен сор сияқты мәселелер туралы аңыз, қиял-ғажайып ертегілер, өлең-жыр, мақал-мәтел, толғаулар ойлап шығарып, түрліше болжамдар айтқан. Халқымыздың көне дәстүрі бойынша, жер – адамзат, жан-жануар, ағаш – шөптің анасы. Аспан – жарық, жылу беріп, жаңбыр жаудырып есіркеуші атасы есептелген. Сондықтан ерте кезде көк тәңірге, жер анаға табынған.**

Табиғатты тану, оны оқып білу ерте дәуірлерден басталған. Табиғи органдың ерекшелігі туралы **жазылған ілім – география**. Географияны оқу – табиғатты танып білу. Жердің географиялық қабығы, табиғи-өндірістік және әлеуметтік кешендер мен оның компоненттері географиялық оқытудың негізгі объектісі, сондықтан бұл туралы географиялық сауаттылық әлеуметтік қажеттіліктен туындап отыр. Географиялық білім берудің нәтижесінде адамның жеке басының ішкі дүниетанымын ояту, яғни географиялық объектілер мен құбылыстар туралы біртұтас ұғымын, қоғам мен табиғаттың географиялық аспектілерін, олардың **біртұтастығы мен өзара тығыз байланысын** оқып білуге кешенді көзқарас қалыптастыру болып табылады. География – жер бетін қоршаған қабық құрылымы туралы түсінік береді. Ол – географиялық қабық деп те аталады. Географиялық қабық бірнеше саланы қамтып жатыр – топырақ, су, тіршілік, ауа. Ауа қабатының негізгі бір басты бөлігін құраушы ауа райы, ғылыми тілде «климат» деп аталады [1].

Климат – белгілі бір географиялық жерге тән, көп жылдар бойы қалыптасқан ауа райы **режимі**. Климатология – жер климаты, яғни белгілі бір географиялық орынға тән атмосфералық жағдайлар жиынтығы жайлы ілім [5]. Сондықтан, климат – жергілікті жердің физикалық-географиялық сипатының маңызды бір бөлігі. Себебі, онда қалыптасқан су торының режимі, **топырақ, өсімдік жамылғысы мен жануарлар әлемі**, жалпы ландшафтар келбеті ауа райы режиміне тікелей бағынышты. Жергілікті ауа райы мен климат халық шаруашылығына, әсіресе **ауыл шаруашылық салаларының мамандануына, өнеркәсіптің географиялық орналасуына**, көлік торының таралуына үлкен әсерін тигізеді. Жалпы, климат жайлы негізгі түсініктер болашақ география пәні мұғалімдеріне қажет екені түсінікті. Себебі бүгінгі студент, ертеңгі жас ұрпақты тәрбиелеуші, жетектеп білім беруші маман. Болашақ мамандарға жалпы білім берумен қатар, халықтық білім, тәрбиемен сусындандырылса, **келешек ұрпақ ұлттық педагогика** негіздерін меңгеріп шығары сөзсіз. Болашақ мұғалімдер өз пәніне байланысты ұлттық педагогика қағидаларын үйреніп, әр сабағында пайдалану үшін, оларды жоғары оқу орнында дұрыс бағыттау керек. Тарих, география, математика, метеорология, биология халықтық дидактика идеяларына сүйеніп сақталды, көбейтілді және ұрпақтан ұрпаққа берілді. **Болашақ мұғалімнің өз пәні мен этнопе-**

дагогика ілімдерін үйлестіре меңгерсе, ұлттық педагогикалық машықтануын жетілдіреді. Болашақ мұғалімдердің этнопедагогикалық мәдениетін жетілдіру – жоғары оқу орны оқытушыларының **міндеті**. Себебі, **бүгінгі студент** келешек ұрпақты халқымыздың бай мәдени мұрасы және әдет-ғұрпы мен сусындандырып, ұлттық тәрбие мен бабалар мұрасын мақтан ететін жас жеткіншектерді тәрбиелеуші.

Атмосфералық құбылыстарды бақылауға ежелгі кездерде Қытай, Үндістан, Жерорта теңізі маңында алғашқы қадамдар жасалған. Орта ғасырларда да аса маңызды, күрделі атмосфералық құбылыстар тіркеліп отырған. Бірақ онда ғылыми бақылаулардан алыстау, көбінесе құбылыстардың табиғатын түсінбей, байқалған ақпараттар болды. Ал өлшеу жүргізетін аспап-құралдар болған жоқ. Халық жануарлардың қимылына, көктің шығуына, жыл мезгілдерімен жыл маусымдарындағы өзгерістерге қарап ауа райын болжаған, мысалы: «Киік топ-топ болып басқа жаққа бет алса, онда ауа райы қатты бұзылып, суық болады деген сөз», «Қыста күн құлақтанса, қатты аяз болады», «**Жазда күн кенет қатты ысып кетсе – ұзамай жауын жауады**». «Өлара жауын-шашынды болса, жаңа ай шаруаға жайсыз болады», «Күн бұлтқа батса, келесі күн жауын-шашынды болады, ашыққа батса, күн ашық болады».

Ұлан байтақ кең далада, табиғат аясында өмір кешкен қазақ халқы ерте уақыттың өзінде табиғат құбылыстарын бақылап, көпжылдық тәжірибелерін қорытып, жұлдызды аспан туралы астрономиялық түсініктер мен білімдер жинаған. Табиғат құбылыстарын: күн мен түннің, жыл мезгілдерінің, ай жаңалануының айналып келіп отыруы ертеден бақыланып, шаруашылық үшін маңызды болды. Қазақтар осы есеп арқылы жайлауға қай уақытта көшу, соғым сою, мал төлдету, егінді қай мезгілден бастап салу, шөпті қай кезден бастап шабу сияқты шаруашылық мезгілдерін белгілеп отырған. Бұл есептен жаңылу – халықты көп шығынға ұшыратқан. Атап айтсақ, «Киік топ-топ болып басқа жаққа бет алса, онда ауа райы қатты бұзылып, суық болады деген сөз», «Қыста күн құлақтанса, қатты аяз болады», «**Жазда күн кенет қатты ысып кетсе – ұзамай жауын жауады**». «Өлара жауын-шашынды болса, жаңа ай шаруаға жайсыз болады», «Күн бұлтқа батса, келесі күн жауын-шашынды болады, ашыққа батса, күн ашық болады» [2].

Табиғат құбылыстары: айнала, жұлдыз, аспанды бақылаудан туған халықтың көп

жылдық тәжірибесінде жинақталған астрономиялық түсініктер мен білімдер негізінде байырғы қазақ күнтізбесі жарыққа шықты. Шетсіз далада аң аулау, көшу, жоқ қарау, төрт жағын айыру, қараңғы түнде жұлдызды аспанға қарап бағыт-бағдарды белгілеп, өткел, қоныс, құдықтарды дәл табуды үйретті. Сол уақыттың өзінде жаз ыстық болса, қыс аязды болады, ал жаздағы жаңбыр қыста қар болып түседі, қыстағы аяз жазда аптап ыстық болады деп дәл есептеп отырған. Халқымыз табиғаттың белгісіз күштерін ерте заманнан-ақ түсініп, оны өзінің тұрмыс-тіршілігіне арқау етіп қолдана да білген. Солардың бірі халықтың ауа райын болжау тәсілдері еді. Қысы-жазы далалық өмірде тіршілік еткен халқымыз өздері тұрған өлкенің табиғи ерекшелігі мен құпиясын терең білгендігі сондай, айсыз түнде жұлдызға қарап жол тауып, көз аштырмас боранда жердің шөбіне қарап ел тауып, құс, жан-жануар, құрт-құмырсқа тіршілігіне зер салып, ауа райын күні бұрын болжап, ерте қам жасап отырған. Енді қазақтардың ауа райын болжаудағы қалыптасқан қағидалары мен тәсілдеріне тоқталайық. Бұлар халық даналығын жадында ұстаған қариялар мен жұлдызшы-есепшілерден жазылып қалған. Ауа райына қарап мақалдар шығарылған, сол мақалдар мен дана сөздерді ата-бабаларымыз өмір тәжірибесінде қолданған. Осы мақалдар күні бүгінге дейін айтылады және оған халық сенеді. Мысалы: «Ай қораланса, аяғыңды сайла, күн қораланса, күрегіңді сайла», «Үркер жатқанша жамбасқа келсе, жаз шықпағанда несі қалды», «Сүмбіле туса су сұяды», «Сәуір болмай, тәуір болмас» деген мақалдар туралы айта келіп, мақалдың географиялық мәнін ашу, яғни этнопедagogиканы география пәнімен байланыстыра баяндау қажет.

«Ай қораланса, аяғыңды сайла, күн қораланса, күрегіңді сайла» деген мақалда – дана халық өмір тәжірибесінен алып, ғылыми тұжырымдар жасай білген. Мақалдың мағынасы қыстың күні аспан әлеміндегі құбылыстарды сараптай білген халық аязды түндегі «ай қорлануы» көктен ылғалдың «шыңылтыр» аязға жаңғырып, ай бетін жаппай, «қорланып» қана көрінуі, қар жаумайтынын, сондықтан алаңдамай «аяқ сайлап» (ас ішіп) отыра беруге болады деген тұжырымды байқатады.

Әдебиетті шолу

«Сәуір болмай, тәуір болмас» деген мақал сәуірде көктемнің толысып, ауа райының «тәуір

болатынын» көрсетеді. Сәуір қыстың соңы көктемнің басы, осы уақытта қатты жауын немесе жауынның арты қарлы, боранды болып, күн ызғарланып, қыстың бір қайтарымы болады деген. Ұлы Абай «Сәуірде көтерілер рахмет туы» деп аса ризалық білдірген осы сәуір айы. Оны кейде көкекпен шатастырады. Алтай мен Еділдің аралығын алып жатқан Қазақтың ұлы даласында бұл уақытта көкек шақырмайды. Сәуір осы күнгі жыл санауындағы апрельдің 14-нен басталатынын білген жөн. Мартта жаз жұлдызы туса, сәуірдің осы күнінде осы жаз бұлты шығып, бөлек-бөлек болып көкте жүзеді. Үш күннен кейін даланың адал құстары қаз, үйректер жұмыртқа салады. Ғылыми тұрғыдан қарасақ, бұл ұғым әлемшардың орталық шығыс бөлігіндегі халық ұғымы болғандықтан, оның географиялық мәні сол әлемшарлық деңгейге байланысты. Ал әлемшардың басқа белдеулеріндегі халықтар бұл мақалды айтпас еді. Ай мен Үркердің қиылысып өтуін көшпелі жұрт тоғыс атаған. Жаңа ай мен Үркердің біртіндеп жылжып жақындасып, тоғысуы әр айда әрқилы күндерде өткен. Тоғысу Қаңтарда жаңа айдың тоғызында – 9 тоғыс, Үт айында 7 тоғыс, Наурызда 5 тоғыс, Сәуірде 3 тоғыс, Мамырда 1 тоғыс, Шілдеде 23 тоғыс, Саршада 21, Тамызда 19, Қыркүйекте 17 тоғыс, міне солай кете береді. Көшпенділер тоғысты күнтізбесі емес, ауа райын болжау үшін пайдаланған. Әсіресе бұл қыс айлары үшін қажет болған 9 тоғыс, 7 тоғыс деп ерекше ескеріп отырса, жазда 23 тоғыс, 21 тоғыс деп атап жүрген. Көшпенді халқымыз үшін ауа райының күйін білдіретін тоғысты білу өте қажет болған. Ата-бабаларымыз ауа райының құбылысына Үркердің әсері барын қатты бақылаған. Үркердің шалшыққа батуы, Үркердің толғағы немесе қайта туғаны осы күнгі сары аяз. Үркердің ауысуы 3-5 Ақпан. Бұл күні ауа райы өзгереді. Үркердің жамбасқа түсуі 4-5 Наурыз, осы кезде күн жылымық, бәрі назардан тыс қалмаған. Басқа құрылықта жатқан Америка ацтектерінің жыл басын Үркердің жазда қайта тууынан бастауы да тегін емес. Қаңтар атақты текебұрқыл боранымен, Ақпан қыс шілдесі сары аязымен белгілі. Онан кейінгі ай – Үт. Үт айы қазіргі ақпанға тура келеді. Үт сөзін парсының «Худ» сөзінен іздеушілер де бар. Бұл қате пікір. Осы айда күн жарығы молайып, терезеден түскен ақ сәуледе тозақ тәрізді ақ ұшқын жүргендей көрінеді. Осы ақ сәулені қазақ «үт» деп атаған. «Үт кірді, құт кірді» деп жұрттың ірі қарасы төлдеп, елдің аузы аққа да жары бастаған. Ұлы даланы мекен еткен жұрттың әр аймақта

әр айда болып өткен оқиғаға байланысты, сол айға қосымша ат таға салуы да болған. Мысалы: Ақпан-Тоқпан, осы кезде бар қазаққа белгілі бөрі сырғақ бораны. Осы боранда даланың көкжалдары жұптасып, 62 күннен соң шулан бөлтірігін туады. Халқымыздың, ертедегі ата-бабаларымыздың өзіндік ерекше танымы болған. Табиғат сырын жақсы түсінген бабаларымыз Еуропаны тізе бүктіріп, Азияның көп бөлігін аралаған. Мұның барлығы ауа райын болжай білу, келер күннен нені күтіп, келер маусымға қандай дайындықпен шығу керектігін алдын ала білулеріне көмегін тигізген. Бұл – халқымыздың даналығы емес пе? [3].

Нәтижелер мен талқылау

Халқымыз табиғат тылсымын ерте заманнан-ақ түсініп, оны өзінің тұрмыс-тіршілігіне арқау етіп қолдана да білген. Солардың бірі халықтың ауа райын болжау тәсілдері еді. Қысы-жазы далалық өмірде тіршілік еткен халқымыз өздері тұрған өлкенің табиғи ерекшелігі мен құпиясын терең білгендігі сондай, айсыз түнде жұлдызға қарап жол тауып, көз аштырмас боранда жердің шөбіне қарап ел тауып, құс, жан-жануар, құрт-құмырсқа тіршілігіне зер салып, ауа райын күні бұрын болжап, ерте қам жасап отырған. Енді қазақтардың ауа райын болжаудағы қалыптасқан қағидалары мен тәсілдеріне тоқталайық. Бұлар халық даналығын жадына ұстаған қариялар мен жұлдызшы-есепшілер аузынан жазылып алынған. Айналадағы құбылыстарға қарап халық ауа райын болжап, соған байланысты түрлі қағидалар шығарған. Солардың бірнешеуіне мысалдар келтірсек: «Ай шалқасынан туса, шаруашылыққа ауа райы қолайсыз, тік туса, жайлы болады», «Жауын немесе боран жұма күні басталса, ол келесі жұмаға дейін созылады», «Егер қараша айында күн күркіресе, қыс қысқа болады», «Жаз найзағайлы болса, қыс жайлы болады», «Қызара батқан күн – желдің, ашық сары болып батқан күн – жаңбырдың белгісі», «Күн шыжып, тымырсық болса, артынша найзағайды күте бер», «Егер ай бұлыңғыр болса – жаңбырға қарсы, ал ашық түсті ай ауа райының ашық болатындығын білдіреді». Міне, осы сияқты өмірден алған тәжірибелері келер күннің немесе келер жылдың ауа райын болжап білулеріне көмек болған.

Халық ауа райы мен табиғат құбылыстарына байланысты мақал-мәтелдерді де шығарған. Және ол шындыққа жалғасып жатыр. Мысалы: «Таразы туса, таң суиды, Сүмбіле туса – су

суиды», «Қыс қысыл, жаз жазыл», «Ашық күннің бәрі жаз» деген қанатты сөздер бірнеше ғасырлық, өмірден алынған халық даналығының тәжірибе сабақтарынан туған[4].

Оқушылар үшін мұғалім белгілі пән бойынша тек қана білім беруші емес, жарқын, қызықты тұлға болып табылады және оқушылармен бірге «кішкене ашылулармен» қызықты етіп өткізеді. Мұғалімнің шығармашылығы дегеніміз не? Ол неден көрінеді.

Мұғалімнің шығармашылығы – педагогикалық іскерліктің құраушы элементі, педагогтың спецификалық тұлғалық жағы, оның сезімталдығы, тәртібі және іс-әрекеті. Шығармашылықта білім және шеберлік көрсетіледі, оның жақсы жақтарымен педагогикалық ғылым құрамды білімі – пән методикасы және педагогикалық өнер бірлескен. Мұғалімнің шығармашылығы ереже бойынша сол немесе басқа да методиканың теориялық жағдайларын бекітеді және кей жағдайларда оны жоққа шығарады.

Мұғалімнің шығармашылығының басты көздері – оқушылармен тіл табыса білу, өзіндік тәжірибе, басқа мұғалімдердің және ұжымның тәжірибесі, жалпы профессионалды мәдениет, өмірлік және профессионалды позиция және өмірлік тәжірибе мен профессионалды интуиция.

«Шығармашылық» ұғымы мұғалімнің іскерлігінде «педагогикалық тәжірибе» ұғымымен байланысты, ол өз тарапынан мұғалімдерге педагогикалық факт туралы, құбылыс, оны педагогикалық тұрғыдан көрсетуде көмектеседі. Оның бәрі формаларда, әдістерді, тәсілдерді және оқытудағы тәрбиені эффективті қолдануда шоғырланады. Бұл іскерлік мұғалімнің уақыты және күшін шығындайтын нәтижелерді қамтамасыз етеді.

Мысал ретінде тақырыпқа негізделген сабақ барысындағы әдістерден үзінді келтірсек:

Білімділік мақсат:

– Халық педагогикасы мен география ғылымы туралы білімнен хабардар етіп, сабақтастығы туралы мәліметтер беріп, білімді қалыптастыру;

– Деңгейлік тапсырмалар беру арқылы алған білімдерін бағалау;

– Студенттердің өздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өздік бағалау әрекеттерін ұйымдастыру.

Тәрбиелік мақсат:

– қазақстандық патриотизм, ұлттық келісім ұғымдарын дұрыс қабылдау, табиғи ортаны қорғауға;

– еңбекке баулу, еңбек адамдарына сый-құрмет, мамандыққа бағдарлау;

– табиғат пен өнердегі сұлулықты түсінуге, әдептілік ережелерін бойына сіңірген шығармашылық қабілеті мүмкіндігінше дамыған азамат тәрбиелеу.

Дамытушылық мақсат:

– Жеке тұлғаны дамыту (талдау, салыстыра білу қабілеттерін дамыту, оқу материалдарынан ең бастысын, мазмұнын ажыратуы, классификациялау);

– Жалпы қабілеттілікті дамыту (әдебиеттер мен қосымша көрнекіліктерді тиімді пайдалану);

– Еріктілікті дамыту, қабілеттілік пен белсенділік, танымдық қиыншылықты жүзеге асыруға тырысу.

Уақытты меңгеру.

«Проблеманы айқындау» кезеңі.

«Проблема шешу» кезеңі

«Проблема шешімін қолдану» кезеңі

Сабақ барысы.

I. «Проблема айқындау» кезеңі.

№1 тапсырма. Қарастырылатын тақырып бойынша студенттерге «Халқымыз табиғат құбылыстарын тұрмыс-тіршілігінде қалай қолданған?» деген сұрақ қойылады.

Жеке жұмыс. Әр студент осы сұрақ төңірегінде берілген уақыт ішінде жекелей ой қозғайды, ойларын дәптерлеріне жазады.

Топтық жұмыс. Шағын топ ішінде студенттер бір-бірімен жазғандарымен бөліседі, білгендерін толықтырады, проблемаларды анықтайды.

Аудиторлық жұмыс. Әр топтан бір студент берілген сұраққа ауызша жауап береді. Қалған студенттер олардың жауаптарын талқылайды, толықтырады.

II. «Проблема шешу» кезеңі.

Тапсырма. Студенттерге лекция мәтіні таратылып, оны оқу және талқылау тапсырылады. Жоғарыда аталған халық педагогикасының негізгі қағидалары мен ерекшеліктерін ескере отырып, қазақ этнопедагогикасының ғылыми-әдістемелік жүйесін жазу

Жеке жұмыс. Студенттер лекцияның өздеріне тиесілі бөліктерін оқиды.

Топтық жұмыс. Бірдей сандағы студенттер бірігіп оқылған лекцияның бөлігін талқылайды.

Топтық жұмыс. Әр студент өз тобына басып, топ ішінде бөліктерден бүтін құрастырады, яғни лекцияның өзі оқыған бөлігі бойынша түсінгендерін айтады.

III. «Проблема шешімін қолдану» кезеңі.

Тапсырма. Студенттерге «Ойлан, жұптас, пікірлес» тәсілі көмегімен «Сабақ тақырыбы бойынша не үйрендіңіздер?» сұрағына жауап беру тапсырылады.

Жұптық талқылау. Студенттер жұп болып білгені мен үйренгенін тұжырымдайды, өзара пікір алмасады, олардың практикада қолданысын талқылайды.

Аудиториялық жұмыс. Студенттер берілген сұрақ бойынша өз ойларын бүкіл аудиторияға жариялап, оларды өзара талқылайды, сабақ басында келтірген пікірлерімен салыстырады.

Бағалау.

Студенттердің сабақта қалайша жұмыс жасағандығын білу және олардың алған білімдерін анықтау мақсатында оларға «Халық педагогикасы бүгінде ынтымақтастық педагогиканың іргетасы?» тақырыбына жекелей эссе жазу тапсырылады.

Жариялау.

Студенттер топ ішінде өз жазғандарын бір-біріне оқып береді. Оқытушы жазба жұмыстарын тексеру үшін жинап алады.

СӨЖ (Үй тапсырмасы), Т-кестесі бойынша тақырыптың артықшылықтары мен кемшіліктері туралы екі беттік эссе жазады.

Проблеманы айқындау кезеңінде бірнеше сұрақтарды талқылауға болады.

Қорытынды

Практикада жаңа мұғалім тек қана өзінің «шығармашылығына» сүйенеді, ол пәннің классикалық ерекшелік методикасын жоққа шығарады. Мұндай мұғалімдер үлгілерге нормаларға сүйенбей, ЖОО-ның лекцияларын немесе мектеп оқулығының мәтінін мазмұндап береді. Осыған байланысты көбісі үлкен еңбекпен кеткен уақыт арқылы методикада бұрыннан белгілі шындықтарды өздері үшін ашады. Міне, сондықтан да методиканың негізімен методикалық нормаларды игерулер қажет.

Әдебиеттер

- 1 Әбілова З., Қалиева Қ. Этнопедагогика оқулығы. – Алматы, 1999. – 20 б.
- 2 Жүністегі К. Арғы да бергі ұлы жұрт // Орталық Қазақстан, 2006. – 5-6 б.
- 3 Сәдірмеков К. Мұғалім заман талабына сай болсын // Қаз. Мектебі, 2002. - 9-10 б.
- 4 Садуақасов Ә. Қазіргі білім беру жүйесіндегі тәрбиені ұйымдастырудың тектілік негіздері //Этнопедагогика. – №2. – 2008. - 10 б.
- 5 Томас Т., Уорнер. Numerical Weather and Climate Prediction. – Cambridge University Press : 2010. – 256 б.

References

- 1 Abilova Z., Kaliyeva K. (1999). Etnopeagogika [Ethnopedagogy]. Almaty. 20 p. (In Kazakh)
- 2 Zhunustegy K. (2006). Argy da bergi uly zhurt [Ancient people from and to]. *Central Kazakhstan*, 5-6. (In Kazakh)
- 3 Sadyrbekov K. (2002). Mugalim zaman talabyna sai bolsyn [Let the teacher fit the requirements of time], *Kazakh Mektebi*, [Kazakh School], 9-10 (In Kazakh)
- 4 Saduakasov A. (2008). Kazirgi biblim beru zhuesindrgi tarbieni yiymdastyrudyn tektilik negizderi [Fundamentals of organization of upbringing in modern education system]. *Ethnopedagogy*. 10 (In Kazakh)
- 5 Thomas T. Warner. (2010). Numerical Weather and Climate Prediction. Cambridge University Press, 256. (In English)